

Enkens Søn

Den lille polareskimo, som ville frem til landet på solsiden

af Knud Rasmussen

Forord af Regitze Margrethe Søby

De forældreløse børn havde yderst trange kår i eskimosamfundet, om ikke en eller anden slægtning – som f. eks. en morbroder, en moster eller bedsteforældene – tog dem til sig og i så fald behandlede dem med samme kærlighed og omhu som deres egne børn.

Det forældreløse barn, der ikke havde nære slægtninge til at tage sig af det, måtte hutle sig igennem tilværelsen på bedste beskub. Det havde intet fast sted at bo, gik rundt fra hus til hus og spiste, hvad der tilfældigvis faldt af ved de forskellige gryder, var klædt i usle laser og pjalter og måtte arbejde for hele bopladsens befolkning. „Den der har mistet sine forældre kan ikke føre et mageligt liv,“ har en polareskimo engang udtalt.

Ikke blot børn, der havde mistet begge deres forældre, var dårligt stillet. Elendige vilkår ventede også det barn, der blot havde mistet sin fader – familiens forsørger – selvom moderen stadigvæk levede.

Denne lille fortælling, „Enkens Søn“, har i årevis ligget godt bortgemt i Knud Rasmussens families private arkiv imellem en del andre manuskripter. Den handler netop om en forældreløs dreng.

I

Det var en stormende vinteraften midt i polarmørket, en aften, hvor alle krøb i hi mellem bjørneskindene på de varme brikse. Kun hundene, som aldrig kom i hus, lå ude i driverne og lod sig sne til. Engang imellem borede en rystende snude sig frem og begyndte at tude anklagende ud i vejret. Snart fulgte alle kammeraterne efter, og et sørgmodigt kor blan-

dede sig med stormens sus og lagde en stemning af øde og forladthed over det vældige landskab.

Det var en storm af norden med en klar himmel. Stjernerne skælvede som blafrende lys gennem bygerne, medens månen kastede et skær af kulde og fjernhed over landene. Den lille eskimoboplads lå inde i bunden af en dyb fjord, omgivet

af høje skarptskårne fjelde, hvor den hvide sne aldrig blev liggende, fordi stormene altid jog den bort. Derfor stod nu disse fjelde som en sort og dyster barrikade mod indlandsisen, der skinnede lysende indover mod Grønlands kolde indre. Snefoget i randzonen rejste sig i store tætte hvirvler, der søgte mod himlen som hvide dampe fra en mægtig brand. Alt stod i røg.

Jeg var kommet rejsende langvejs fra og havde haft det held at komme i hus, netop som uvejret begyndte. Nu lå jeg inde i en lille snehytte sammen med mine kammerater og glædede mig over, at vi ikke behøvede at være ude og lade vore ansigter sønderflænge af kuldens og vindens svøbe. Vi var blevet gæstfrit modtagene af bopladsens folk, som alle var gamle venner, og de havde bragt al slags kød ind til os, og vore lampers spækflammer havde varmet og lyst, medens maden blev kogt. Nu var der kun hvilen tilbage for den dag, og vi var allerede begyndt at strække os i den længsel efter lejets sødme, som kommer over den, der har brugt sin krop gennem en lang dagsrejse.

Jeg var gået hen til snehyttens øje – et lille bitte rundt hul, der tjener som vindue – og kiggede ud over bopladsen, for endnu engang at forsikre mig om, at vore slæder var anbragt således, at de ikke fløj væk i løbet af natten. Mine øjne løb over de mange hundespand, der efterhånden var sneet helt ned og nu kun var synlige som sære uformlige klumper mellem driverne. Mit blik gled fra vindue til vindue til de små lysende tarmskindsruder, der strålede som venlige øjne midt ud i håbløsheden, da jeg fik øje på en lille skikkelse, der stod ude i sneen et stykke

fra vort hus og lod snefoget fyge ind over sig. Når vindstødene rejste sneen, svøbte denne sig ind over ham og åbnede for hans skindpjalter, der piskedes til side, så det blotte legeme kom frem, og da ramte kulden ham således, at han måtte fare sammen og snappe efter vejret. Ofte var han helt borte i en byge; men når den var drevet over, stod han der igen som en stædig, der ikke vil give op. Det så ud som om, han havde sat sig for at blive stående ude i vinden for at hærde sig mod den kulde, der skulle følge ham gennem hele hans liv. Atter og atter gjorde han front, vaklende over for de vældige vindstød; men hans lange sorte hår stod strittende som en fane ud fra det lille runde ansigt. Han kneb mund og øjne sammen, og trods barne-trækkene allerede støbt i en voksens mands alvor. En mærkelig trodsighed måtte have grebet drengen, der blev stående så længe i den ørkesløse tvekamp med en snestorm, og nysgerrig kravlede jeg til sidst ud af snehytten for at spørge ham om, hvad denne mishandling skulle gøre godt for. Jeg gik hen til ham, og så, at det var lille *Qissuk*, enkens søn, der havde søgt ensomhed på denne mærkelige måde. Jeg spurgte ham nu om, hvorfor han stod der og lod kulden flå i sit kød. Han svarede med en eneste sætning, der rummede al hans hårdføre filosofi:

„*Iliarssupaluit agssagssarnialugpagtut*: Sølle forældreløse må hærde sig.“

Jeg greb hans lille iskolde hånd og trak ham med mig ind i min hytte. Da varmen fra vore spæklamper slog ham i møde, gav det et helt sæt i ham, og alt blodet løb op i hans blåfrosne kinder. For øvrigt tog han situationen med stor

sindsro, for lille *Qissuk* eller „Træt“ var ikke vant til nogen sentimentalitet. Med urokkelig ro tog han de kødstykker, der blev rakt ham, og han spiste og blev ved med at spise, indtil hans lille mave var spændt som et trommeskind. Så greb han et raveskind, der lå henne på sidebriksen, og tørrede spækket af sit ansigt og gik sin vej uden at mæle et eneste ord. De forældreløse er vant til at spise den tilfældige mad, der falder af til dem fra bopladsens gryder. Får de ikke noget, sulter de med anstand. Vanker der kød, modtager de det uden sindsbevægelse som deres ret.

„Træ“ havde som ganske lille mistet sin fader, og han skulle igrunden efter sit samfunds skik have fulgt ham i døden, da ingen påtager sig at opdrage små forældreløse; men hans moder, der hurtigt var blevet gift med en anden, havde fået lov til at amme ham, indtil han selv kunne spise, og siden var hun rejst bort med sin nye mand til fjerne jagtmarker, medens barnet måtte hutle sig igennem, som han bedst kunne. Den gang jeg først så ham, var han løbedreng for hele bopladsen. Han blev sat til alt det arbejde, som andre rige drenge, det vil sige drenge med fader og moder, ikke gad gøre. Til gengæld fik han lov til at dække sin krop med de pjalter, ingen andre længere kunne gå med, og når hans dagværk var endt, fik han som belønning den sidste rest kød fra de store kødben, andre havde levnet. Dette var hans lod her i livet; men desuagtet var han altid i godt humør.

De forældreløse i Grønland er en race for sig. De opdrager sig selv fra det øjeblik, de bare kan gå og gøre nytte ved at

bringe besked fra det ene hus til det andet. Senere, når de bliver større, ser man dem næsten altid gå omkring med byrder, der er for tunge til deres kræfter; men alt dette trælleslid har til følge, at de, når de engang vokser til, er stærkere og mere hærdede end andre børn, og der bliver altid et rigtigt stykke mandfolk ud af dem.

„Træ“ var som sagt et ganske almindeligt forældreløst barn; men man kunne ikke undgå at lægge mærke til ham, fordi der altid var noget over ham, der ikke lignede sådanne små fyre. Uden at han selv vidste af det, havde han nemlig sat sig for at gøre selv det mest ligegyldige arbejde fuldkomment, og en dreng, der gør det, skal nok blive til noget. Gik det ham imod, tærede han på sit ærlige humør, og som alle raske drenge var han noget af en drømmer. Han så, at verden kunne være strålende skøn, når havet lå spejlblankt, og solen varmede alt det, der var levende, og det blev derfor hans mål at arbejde sig ud af skyggen og over til landet på solsiden.

II

Trods al sin gode vilje skulle „Træ“ være meget længe om at nå frem til den solside, som mange andre var født til; men det, at det varede længe, og at han holdt ud, er jo netop anledning til, at denne lille historie bliver til. Der er et gammelt dansk ord, der siger: Aldrig fanger sovende mand sejr. Der er ganske vist Aladdins-naturer, som blot er fødte til solskin; men til gengæld slår de aldrig den rod i tilværelsen som den, der gen-

nem sej kamp strider sig frem til et mål, og dette gælder alle mennesker, hvad enten det er danske piger og drenge eller en lille eskimodreng. Jeg ville nu nok ønske, at jeg havde haft tid til at fortælle jer hele „Træ's“ liv; men her må vi nøjes med at give det i to korte afsnit, hvorefter I allerede har hørt om det første, der handler om hans beslutning om at blive til noget. Nu skal næste afsnit berette om, hvorledes han gennemførte denne beslutning.

På det tidspunkt, hvor dette afsnit begynder, er „Træ“ blevet en 15–16 års dreng, der er nået så vidt, at han har bygget sig sit eget hus og bor der alene sammen med sin moder, der atter er blevet enke. Trods al sin flid er han ikke regnet for meget blandt bopladsfællerne. Han har aldrig haft nogen til at hjælpe sig, og derfor er hans fangstudrustning kun i dårlig stand. Her hjemme i Danmark siger man ganske vist, at bare man har et par gode næver, kan man altid komme frem; men dette er ikke nok i Grønland, for man kan ikke fange sæler og isbjørne med de bare næver. Her er kun en eneste næringsvej, og det er fangsten, og til at drive fangst må man have redskaber, og selv om disse redskaber kun består af en kajak, nogle harpuner, en bøsse, en slæde og dens forspand, så er det dog ikke ting, man kan stampe op af jorden gennem arbejde for andre. Derfor må enhver ung mand på et bestemt tidspunkt af sit liv have en voksen mand til at hjælpe sig på gled, og det var netop det, „Træ“ aldrig havde haft. Den bøsse, han havde arvet efter sin fader, var så rusten og slidt, at selv den dygtigste ikke kunne skyde sikkert med

Den forældreløse dreng Kajoranguaq tegnet af Harald Moltke.

den. Det var grunden til, at han ikke fik alle de mange sæler, som hans ud-

holdenhed gjorde ham fortjent til, og det havde atter til følge, at både han og hans moder altid måtte gå dårligt klædt. Deres hus var et af de mindste og dårligst udstyrede. Brikkeskindene var fattige og slidte og lamperne kun meget små, thi her skulle der spares på spækket, og aldrig havde man rigtig råd til varme selv på den tid, hvor man trængte hårdest til at have det lunt inden døre.

Men „Træ“ var stærk, og han havde sin vilje og sit gode humør, og skønt han alle sine dage havde været et stedbarn, tog det dog ikke modet fra ham. Hans tro på, at han nok skulle blive til noget, havde aldrig været urokkeligere.

Så var det, at der indtraf en meget stor begivenhed inden for hans lille stamme. Langvejs fra kom der en hvid mand rejsende med et stort skib, en missionær, der talte om mange sære ting, som ingen til at begynde med forstod sig på; men han var mild og god, og „Træ“ havde en dag hørt ham tale om, at enhver, der ville, kunne få lov at lære noget, noget som man aldrig før havde kunnet inden for stammen. Da den unge ærgerrige mand hørte det, spidsede han ører; men da han var en rigtig fuldblods lille eskimo, var han forsigtig som alle andre og bestemte sig til at sove på sagen. Allerede næste dag meldte han sig hos præsten for at få lov til at være med til at lære noget af alt det, der havde vakt så megen opsigt. Mest af alt glædede han sig til at lære at læse og skrive. Han forstod langt fra, hvad det betød, eller hvad det ville sige; men præsten havde talt om det og vakt store forestillinger hos drengen, som næsten ikke turde tro på, at det var

sandt. Tænk at lære en så kostelig kunst, at man kunne få stumme streger til at tale og hente store forråd af besynderlig viden ud af nogle hvide blade, hvorpå en mængde sorte snørkler var tegnet ind!

Præsten havde selv vist ham noget, som han kaldte en bog, og han havde talt ud fra denne bog så længe og så sært monotont, at „Træ“, der ikke var vant til at høre så mange ord på én gang, til sidst var faldet i søvn.

Det var efter en søvnløs nat, at den unge eskimo meldte sig til undervisning, og denne nat havde han tilbragt ude. Han havde set på fjeldene, der spærrede for hans horisont, stirret på dem og håbet, at de pludselig skulle bryde tavsheden og lade en ånderøst lyde op til ham fra den store ensomhed, en ånderøst der kunne give ham råd og vise ham vej; men fjeldet havde stået stejlt og utilnærmeligt som altid.

Han var gået frem og tilbage langs med havet og set på dønningen, der kom rullende ind for at brydes på land, og han havde ventet, ja næsten troet på, at der skulle ske et under, nu da det mærkelige alligevel var kommet inden for hans boplads; men intet var sket. som sædvanlig kom der ingen og hjalp ham, og derfor havde han, som så ofte før, taget sin beslutning alene.

Der begyndte nu en hel ny tid for „Træ“. Præsten var altid venlig og hjælpsom imod ham; men desværre, „Træ“ var ikke videre lærenem, og da han var den ældste, som havde meldt sig til undervisning, gik han ikke ganske fri for de yngres spot, navnlig når rene pattebørn gjorde så hurtige fremskridt, at han ikke kunne følge med. Det trøstede ham

ganske vist noget, at præsten havde sagt, at det med at lære at læse og skrive var noget, der gik lettere for de små end for de voksne, og han bestemte sig da også til at bide ydmygelserne i sig og blive på stedet, indtil han havde lært, hvad han ville. Men hans stilling var virkelig vanskelig, for han havde ikke blot drengenes hån for sin langsomhed, men også de gamles spot, fordi han ofte drev det til at forsømme sin sælfangst, som virkelig var den eneste passende beskæftigelse for en ung mand. Det var heller ikke så ganske ligetil for „Træ“ selv, der var en lille nomade, der ikke kendte til fast boplads, at blive år efter år inde i fjorden, hvor præsten havde bygget sit hus; men han gennemførte det på trods af alt for den tro, han havde til landet på solsiden. Når foråret kom, og alle hans bopladsfæller drog bort med deres drenge til andre steder, til anden fangst og nye glæder, kunne det hændes, at „Træ“ gik til fjelds for at skjule udtrykket i sit ansigt – og de tårer, han måtte ofre sin udlængsel; men når larmen af hundeglam havde tabt sig i det fjerne, slugte han sin gråd og blev trofast mod sit forsæt.

På denne måde holdt han ud i tre år; men da kunne han også både læse, skrive og regne, og ikke nok med det: Det havde også i andre henseender været en mærkelig og stor brydningstid. Dag for dag havde nye horisonter åbnet sig for ham, og han havde fået vished for mange ting, som han aldrig havde turdet tænke på, og dog! „Træ“, som var en beskeden ung mand, vidste meget godt, at det ikke var så meget, det han havde lært; men han forstod også, at det var nok for ham i hans forhold. Præsten havde selv fortalt

ham, at nu var *han*, den sølle forældre-løse, den dygtigste mand inden for hele stammen i den nye kunst: at læse og skrive, og det var netop det, „Træ“ gerne ville være!

Præsten havde givet ham et par hunde som belønning for den flid og udholdenhed, han havde vist, og en forårsdag brød den nu næsten 20-årige unge mand op fra missionspladsen for sammen med sin gamle moder at drage ud til en hel ny tilværelse. Med forsæt rejste han langt, langt bort fra præsten og slog sig ned på en plads, hvor der ikke var en eneste, der kunne læse. Han medbragte ikke blot sine små uskyldigt udseende lærebøger, en ABC, en katekismus og en bibelhistorie; men han havde også en stor tyk bog med sig, som han til sine bopladsfællers undren kaldte Bibelen.

Straks blev den unge foregangsmand modtaget med den allerstørste skepsis; men så snart han havde afgivet beviser for, at det, han sagde, virkelig var sandt, fik han meget hurtig en sådan anseelse, at folk altid var glade for at se ham i deres huse, især om vinteren i de lange natters tid, og så var det, at det lille „Træ“, alle folks løbedreng, drengen, der var opvokset mellem tilfældige kødgryder, pludselig af egen drift gav sig til at holde skole. Drengene flokkedes om ham, og inden ret længe kunne de fleste både læse og skrive. Rygterne om hans evner til at lade sine kundskaber gå videre til andre spredtes hurtigt mellem bopladserne og øgede hans ry. Hans anseelse steg bestandig, og nu hændte det gang på gang, at fangere, der selv havde rigeligt med redskaber, tilbød ham en af deres bøsser til låns, så at han kunne komme ud og drive

ordentlig fangst, og dermed havde „Træ“ endelig fået sin store chance! Han begyndte med at få lov til at låne redskaber, der var gode og hensigtsmæssige, og disse gav ham snart en så rigelig fangst, at han kunne få råd til at købe sig en ny bøsse og hvad andet, han behøvede for at klare sig i konkurrencen med kammeraterne. Med alt dette fulgte nye varme klæder, både til ham selv og hans gamle moder, og et stort hus, hvor man ikke behøvede at spare på spækket. Siden kom al den velstand, en polareskimo kan ønske sig.

Det store rige hus og den overvældende fangst førte dog snart så meget arbejde med sig, at den gamle moder ikke kunne overkomme det, og da hun en dag opfordrede ham til at gifte sig, kunne han opfylde sin moders ønske samtidig med, at han virkelig lod sit hjerte råde, thi „Træ“ havde længe i stilhed elsket en lille sortøjjet pige og blot ikke turdet tage hende, før han var færdig med sin læretid. Og det var ikke en af de mange rige piger, men en lille pige, der gik i pjalter, ganske som han selv havde gjort det, og som han nu med ét slag hævdede op til at blive stammens rigeste og mest fejrede kvinde.

Således nåede „Træ“ frem til solsidens land, og vi bør slutte vor fortælling her, hvor han glider ind i sit samfund som en mand, der har nået det mål, han havde sat sig.

Alt for ofte er vi her i livet tilbøjelige til at glemme de kræfter, der førte frem til resultatet. Tag derfor, alle I unge, eksemplet op efter denne lille eskimodreng, der aldrig gav op, men kæmpede sin lille beskedne livskamp med lyst mod

Tegning af Harald Moltke.

ukuelige vilje og til sidst sejrede i kraft af sin tro på fremtiden.

Thi bag al målbevidst udholdenhed ligger solsidens fagre lande.